JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Moisio, Olli-Pekka

Title: Provokaatiota ja estetismiä

Year: 2008

Version: Published version

Copyright: © 2008 Eurooppalaisen filosofian seura ry

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Moisio, O.-P. (2008). Provokaatiota ja estetismiä. Niin & näin, 14(3), 115-117. https://netn.fi/node/3781

Olli-Pekka Moisio
Provokaatiota ja estetismiä

Oscar Wilde, *Naamioiden totuus ja muita esseitä*. Suom. Timo Hännikäinen. Savukeidas, Turku 2008. 269 s.

Katsominen on aivan eri asia kuin näkeminen – Wilde

Hän on keskuudessamme. Hänen ajatuksiaan on vihattu ja palvottu. Häntä ei voi sivuuttaa. Hänen henkilössään ja tuotannossaan on edelleen jotain kummallista, joka aiheuttaa kiinnostusta, osallisuutta, kumppanuutta. Häntä ei vielä ole otettu haltuun, vaikka Oscar Wildea (1854–1900) käsittelevä kirjallisuus tulvii maailmalla.

Suomessa on julkaistu viime aikoina tiiviiseen tahtiin uusia käännöksiä. Lehtiartikkeleita, aforismeja, kritiikkejä ilmestyi otsikolla *Aristoteles iltapäiväteellä ja muita kirjoituksia* (Savukeidas 2006). Saatiin satukokoelma *Onnellinen prinssi ja muita tarinoita* (Teos 2007) ja nyt neljä laajaa kirjoitusta taiteesta ja elämästä. Alkuperäisteoksesta *Intentions* (1891) on jätetty pois merkittävä ”Pen, Pencil, and Poison”. Sen tilalla on uudelleen suomennettu ”Ihmissielu sosialismissa”. Hämmästelen *HS*:n Jan Blomstedtin tavoin tätä ratkaisua.

”Älä alenna minua hyödyllisen informaation antajaksi. Koulutus on ihailtava asia, mutta ajoittain on hyvä muistaa, ettei mitään tietämisen arvoista voi opettaa. Avonaisten ikkunaverhojen läpi kuu näyttää hopeapalalta. Kuin kultaiset mehiläiset parveilevat sen ympärillä. Taivas on kova, ontto safiiri. Mennään ulos yöhön. Ajatteleminen on ihanaa, mutta seikkailu on vielä ihanampaa” (30–31). Tämä on hyvä muistaa, ennen kuin Wilden sanomisiaan aletaan ottaa vakavissaan.

Ympäristö ja ajattelija

Irlantilainen tausta ja äidin radikaalit poliittiset näkemykset vaikuttivat Wilden käsityksiin kulttuurista. Mutta erityisesti niihin vaikutti aika. Wilde oli *dandy* 1890-luvulla, kun yhteiskunnalliset ongelmat alkoivat kärjistyä. Pari miljoona lontoolaista eli köyhyydessä, työläisten organisoituminen saavutti huippunsa, kun perustettiin avoimen marxilainen sosiaalidemokraattiliitto (1884) ja riippumaton työväenpuolue (1893). Wilde kanavoi vastakkainasettelun tiivistymistä taiteilijaminäänsä.

Tällaisesta yhteiskunnallisesta tilanteesta kumpusi Wilden tunnusomainen äärimmäisen estetismin ja sosialismin välinen liitto. Wilde on tyypillinen *fin de siècle*n kirjailija. Hänen tuotantoaan pidettiin dekadenttina, mitä kirjailija osasi hyödyntää. Aikakauden kauheuden vuoksi Wilde ajatteli, ettei taiteen tullut imitoida ympäröivää maailmaa, vaan taidetta itseään. Iskulauseeksi sopi ”taidetta taiteen vuoksi”. *Dorian Grayn muokuva*ssa sanotaan, että oman sielunsa heijastaminen johonkin viehkeään muotoon saattaa olla ”tyydyttävin meille jäävä ilo tänä rajallisena ja vulgäärinä aikanamme, karkean lihallisena nautinnoissaan, karkean rahvaana tavoitteissaan”.

Suomennetut esseet kiteyttävät *l'art pour l'art* -estetismin käsitykset ihmisestä, luonnosta ja taiteesta. Wilde ei hyväksynyt viktoriaanisten kirjailijoiden ihmisille tarjoamaa eräänlaista moraalista sparrausta, joka viime kädessä ylläpiti vallitsevia olosuhteita. Wildelle taide ei ilmaissut mitään muuta kuin itsensä, mutta taiteen hyödyttömyydessä piili sen voima. Eräät ovatkin esittäneet, että Wilden keskeisimmät seuraajat olisivat olleet

Theodor W. Adorno ja Walter Benjamin[1].

Julia Prewitt Brown avaa Wilden taustafilosofiaa Oxfordin-opiskeluvihkoista ja Kant-kytkyistä. Philip E. Smith II ja Michael S. Helfand ovat käsitelleet samoja lähteitä ja päätyneet esittämään, että Wilde pyrkii synteesiin hegeliläisen idealismin ja spenceriläisen evoluutioteorian välillä[2]. Brown sitä vastoin väittää, että Oxfordissa Wilden mielen valtasi idealismi, ajattelun korottaminen materiaalista maailmaa ensisijaisemmaksi. Wilden taiteenfilosofia selittää hänen elämäänsä ennemminkin kuin hänen elämänsä hänen taiteenfilosofiaansa.

Käännöskokoelmaan sisältyvässä tekstissä ”Valehtelun rappio” Wilden äänenä toiminut hahmo Vivian sanoo: ”Ihmiset eivät nykyään näe sumuja siksi että niitä on, vaan koska runoilijat ja maalarit ovat opettaneet heille sellaisten ilmiöiden salaperäisen ihanuuden. Lontoossa on saattanut olla sumuja jo vuosisatojen ajan […] Mutta kukaan ei nähnyt niitä […] Niitä ei ollut olemassa ennen kuin taide oli keksinyt ne.” (151) Wilde vastusti röyhkeästi aikakaudelleen ominaista käsitystä, jonka mukaan taide heijasteli passiivisesti ympäröivää todellisuutta. Hän kamppaili vimmatusti vastakkaisen näkemyksen puolesta, jossa luova persoonallisuus oli todellisuuden ytimessä. Käännöksissä toistuu voimakas usko ajattelevaan subjektiin.

Vuorosanat

Wilde joutui oikeuteen 1895. Hän sai kolme syytettä, joista hän voitti kaksi, mutta kolmannen johdosta hänet tuomittiin kahdeksi vuodeksi vankeuteen homoseksuaalisesta suhteestaan lordi Alfred Douglasiin.[3] Wilde kirjoitti vankeudessaan kuulun balladin sekä muun muassa laajan kirjeen, jonka hän lähetti Douglasille. Teksti sai myöhemmin nimen *De Profundis*. Wilde tiivisti siinä estetisminsä ohjelmajulistuksia paradoksaalisesti sen jälkeen, kun aate oli jo tuomittu kuihtumaan. Teos on myös intohimon sokaiseman miehen yritys jumalallistaa toista miestä.

Vapauduttuaan Wilde oli vararikossa ja *persona non grata* lontoolaisissa kulttuuripiireissä. Ystäviensä avulla hän onnistui hiljalleen pääsemään tasapainoon. Wilde matkusti Ranskaan Douglasin luokse, mutta hänen intohimonsa oli tukahtunut. Jälleen Lontoossa Wilde jatkoi kirjoittamistaan ja nautti anonyyminä julkaistun runoelmansa vastaanotosta. Hän sopi kustantajan kanssa, että hänen nimensä liitettäisiin teokseen vasta seitsemännessä painoksessa.

Dialogimuotoinen ”Valehtelun rappio” ilmestyi 1889. Wilde kuvasi sitä kirjeessä Kate Terry Lewisille ”trumpetiksi tylsyyden portteja vastaan”[4]. Tapahtumapaikkana on nottinghamshireläisen maalaiskartanon kirjasto. Henkilöinä ovat Cyril ja Vivian, jotka olivat Wilden poikien nimet. Heti alkuun Vivian toteaa, että taide on luonnon yläpuolella, luonnolla on hyvää tarkoittava luonne, mutta se epäonnistuu tämän lunastamisessa, ja taiteeseen verrattuna sen muoto on aina vaillinaisempaa.

Vivianin mielestä ihminen tarvitsee todellisen valehtelijan luonteenpiirteen: ihminen oli ajautunut liian kauaksi vilpistä ”suorasukaisine, pelottomine väitteineen, [valehtelijan] suurenmoisesta vastuuttomuudesta, hänen terveestä, luontaisesta ylenkatseestaan kaikenlaista todistelua kohtaan” (121). Lopulta taiteilijana kykenee kertomaan kauniita totuuksia, joilla ei ole mitään tekemistä tosiasioiden kanssa.

”Kriitikko taiteilijana” (1890) on sekin vuoropuhelu. Tekstiä pidetään kommenttina Matthew Arnoldin esseeseen ”The Function of Criticism at the Present Time” (1865), jossa luova kyky nostetaan kriittisen kyvyn yläpuolelle. Wilde väittää, että kriitikon on kurottauduttava käsittelemänsä teoksen ulkopuolelle.

Gilbert ja Ernest keskustelevat Piccadillyssa sijaitsevan talon kirjastossa, josta on näkymä Green Parkiin. Teksti vilisee kiinnostavia sivujuonteita: ihminen tekee aikakautensa eikä aikakausi ihmistä, synti on edistyksen airut vahvistaessaan yksilöllistä sopeutumattomuutta… Wilde ajatteli aikakauttaan vastaan väittäessään, että moraalisäännöt ovat epäluovia ja siksi pahasta.

Kritiikin tulee luopua normaalikritiikin (realistisista) säännöistä ja lähteä liikkeelle impressionistisesta estetiikasta. Lukukokemus ei ole järkeilyä. Kriitikon tehtävänä on syventää teoksen mysteeriä, ei selittää sitä. Kuten Gilbert muotoilee: ”Mutta vielä vähemmän haluan puhua oppineesti. Oppinut keskustelu on joko tietämättömien teeskentelyä tai henkisesti työttömien ammatti. Ja niin sanottu rakentava keskustelu on puolestaan vain narrimainen keino, jolla vielä narrimaisemmat ihmisystävät yrittävät veltosti laimentaa rikollisten oikeutettua kiukkua […] älkäämme keskustelko mistään vakavasti […] vai hölmöt otetaan vakavasti.” (30)

Nimiesseen alkuperäisotsikko on ”Shakespeare and Stage Costume” (1885). Lordi Lytton oli 1884 esittänyt, että Shakespeare ei ollut kiinnostunut henkilöiden puvustamisesta ja lavastuksesta. Wilden kanta on jälleen vastakkainen: ilmiasu painaa siinä, miten taiteilija tai yksilö kohtaa maailman. Sisäisen ristiriidan teemaa pohtien Wilde toteaa, että taiteessa ei ole absoluuttista totuutta, vaan ”totuus taiteessa on se, jonka vastakohta on myös totta” (247).

Sosialismiesseessä (1891) Wilde avaa estetiikkaansa yksilöllisyyden käsitteellä. Epätavallisessa tulkinnassaan hän väittää lopulta, että taitelijan näkökulmasta tarkasteltuna hyvä valtio olisi sellainen, jossa valtiota ei olisi lainkaan. Kaikissa kirjoituksissa Wilde käyttää hänelle tyypillisiä kirjallisia keinoja: hän on aforistinen, paradoksaalinen, ironinen ja satiirinen. Wilde ei varmasti halunnut vilpittömän mainetta. Tämä kokoelma kuitenkin osoittaa, että hän oli kaikesta huolimatta syvästi sitoutunut sekä elämässään että taiteessaan omalle estetismilleen.

Viitteet

1. Ks. Brown, Julia Prewitt, *Cosmopolitan Criticism. Oscar Wilde's Philosophy of Art.* University of Virginia Press, Charlottesville 1997.
2. Ks. Smith, Philip E. II & Michael S. Helfand, *Oscar Wilde's Oxford Notebooks: A Potrait of Mind in the Making.* Oxford University Press, Oxford 1989.
3. Oikeudenkäynneistä on tarkkaa tietoa internetissä osoitteessa: http://www.law.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/wilde/wilde.htm
4. Ks. *Letters of Oscar Wilde*. Toim. R. Hart-Davis. Harcourt, Brace, World, New York 1962.